

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування

Навчально-науковий інститут права та гуманітарних наук

Кафедра правових природоохоронних дисциплін

08-03-04М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних завдань та самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«Основи римського приватного права»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

за освітньо-професійною програмою «Право»

спеціальності D8 «Право»,

галузь знань D «Бізнес, адміністрування та право»

денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННПГН
Протокол № 10 від 02.06.2026 р.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності D8 «Право», галузь знань D «Бізнес, адміністрування та право» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Гришко В. І., Садовнік В. П., Багатко А. С. – Рівне : НУВГП, 2026. – 31 с.

Укладачі: Гришко В. І., к.пед.н., доцент кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін; Садовнік В. П. доктор філософії з права, доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін; Багатко А. С., асистент кафедри інформаційного права та юридичної журналістики.

Відповідальний за випуск: Швець О. М., к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри правових природоохоронних дисциплін.

Гарант ОП: Міщук І. В., к.ю.н., професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін

Попереднє видання: 07-01-123М

© В. І. Гришко
В. П. Садовнік,
А. С. Багатко, 2026
© НУВГП, 2026

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Загальні відомості про навчальну дисципліну.....	5
2. Плани практичних занять.....	9
Практичне заняття № 1 Загальна характеристика римського приватного права та його джерела.....	9
Практичне заняття № 2. Правове становище осіб у римському приватному праві.....	11
Практичне заняття № 3. Речі та право власності в римському приватному праві.....	13
Практичне заняття № 4. Права на чужі речі та володіння.....	15
Практичне заняття № 5. Загальні положення про зобов'язання в римському приватному праві.....	17
Практичне заняття № 6. Договори як підстава виникнення зобов'язань.....	19
Практичне заняття № 7. Захист цивільних прав та деліктні зобов'язання.....	21
Практичне заняття № 8. Сімейні та спадкові правовідносини в римському приватному праві.....	23
3. Самостійна робота здобувачів освіти.....	25
4. Індивідуальна робота здобувачів освіти.....	27
5. Рекомендована література.....	29

ПЕРЕДМОВА

Шановні здобувачі!

Навчальна дисципліна «Основи римського приватного права» є важливою складовою підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю D8 «Право». Вивчення римського приватного права сприяє формуванню фундаментальних знань про витоки та закономірності розвитку сучасних правових систем, засвоєнню базових правових категорій і понять, які становлять основу цивільного, сімейного, спадкового та інших галузей приватного права.

Метою методичних вказівок є надання здобувачам вищої освіти практичної допомоги у вивченні дисципліни, засвоєнні теоретичних положень римського приватного права та формуванні навичок аналізу правових явищ і процесів. Методичні вказівки містять тематику практичних занять, перелік питань для обговорення, практичні завдання, тестові завдання, теми для самостійної роботи та рекомендовані джерела для поглибленого опрацювання навчального матеріалу.

Особлива увага приділяється вивченню основних інститутів римського приватного права: правового становища осіб, речового права, права власності, зобов'язального, сімейного та спадкового права. Опанування цих інститутів сприятиме формуванню у майбутніх правників системного правового мислення, здатності здійснювати порівняльно-правовий аналіз та застосовувати історико-правовий досвід у сучасній юридичній практиці.

Методичні вказівки розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності D8 «Право» та призначено для використання здобувачами вищої освіти денної та заочної форм навчання під час аудиторної та самостійної роботи.

Бажаємо успіхів у навчанні!

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи римського приватного права» є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про становлення, розвиток та основні інститути римського приватного права, його вплив на формування сучасних правових систем, а також розвиток навичок аналізу правових явищ і процесів, застосування правових принципів, доктрин та категорій у професійній діяльності юриста. Дисципліна спрямована на формування історико-правового світогляду, правничого мислення та розуміння генези сучасних інститутів приватного права.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- вивчення історичних передумов виникнення та розвитку римського приватного права;
- ознайомлення з джерелами римського права та особливостями їх формування;
- засвоєння основних правових категорій, принципів та доктрин римського приватного права;
- дослідження правового становища осіб у римському суспільстві;
- вивчення інститутів речового права, права власності та прав на чужі речі;
- опанування загальних положень зобов'язального права та окремих видів договорів;
- дослідження особливостей сімейних та спадкових правовідносин у Стародавньому Римі;
- формування навичок аналізу правових явищ та процесів у їх історичному розвитку;
- розвиток уміння здійснювати порівняльно-правовий аналіз римсько-правових і сучасних правових інститутів;
- формування здатності застосовувати основні правові принципи та доктрини під час вирішення професійних правничих завдань;
- набуття навичок роботи з правовими джерелами, юридичною літературою та історико-правовими документами;
- формування правової культури та розуміння значення римського права для розвитку сучасної правової науки і практики.

Розподіл годин за видами занять

Модуль / Тема	Лекції (д/з)	Практичні (д/з)	СРС (д/з)
МОДУЛЬ I. Загальні засади та речове право в римському приватному праві			
Тема 1. Загальна характеристика римського приватного права та його джерела	2/1	2/1	8/9
Тема 2. Правове становище осіб у римському приватному праві	2/1	2/1	8/9
Тема 3. Речі та право власності в римському приватному праві	2/1	2/1	8/10
Тема 4. Права на чужі речі та володіння	2/1	2/1	8/10
Разом за Модуль I	8/4	8/4	32/38
МОДУЛЬ II. Зобов'язальне, сімейне та спадкове право Стародавнього Риму			
Тема 5. Загальні положення про зобов'язання в римському приватному праві	2/1	2/1	7/9
Тема 6. Договори як підстава виникнення зобов'язань	2/1	2/1	7/9
Тема 7. Захист цивільних прав та деліктні зобов'язання	2/1	1/1	6/9
Тема 8. Сімейні та спадкові правовідносини в римському приватному праві	4/1	1/1	6/9
Разом за Модуль II	10/4	6/4	26/36
РАЗОМ	18/8	14/8	58/74

Примітка: д – денна форма навчання, з – заочна форма навчання.

Форма підсумкового контролю та розподіл балів

Підсумковий контроль з навчальної дисципліни – залік. Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач вищої освіти за освітню компоненту, становить 100 балів.

Поточна успішність оцінюється впродовж семестру та включає:

- модульний контроль 1 (МК1) – до 20 балів;
- модульний контроль 2 (МК2) – до 20 балів.

Таким чином, за складання модульних контролів здобувач може отримати до 40 балів. Решта 60 балів формується за результатами виконання навчальної роботи, передбаченої робочою програмою

дисципліни (практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання тощо). Кожен модуль включає завдання множинного вибору, які поділяються на три рівні складності: достатній рівень (запитання з однією правильною відповіддю із п'яти запропонованих варіантів), вище достатнього (запитання із декількома правильними відповідями із п'яти запропонованих варіантів), високого рівня складності (завдання на співставлення понять, визначення поняття із пропущеним словом). Час виконання модульного контролю складає 50 хвилин.

Таблиця 1.2

Розподіл балів за видами контролю

Вид роботи	Кількість балів
Практичні заняття № 1–8 (по 5 балів кожне)	40
Індивідуальна робота (колоквіум)	20
Модульний контроль № 1 (тестування, Moodle)	20
Модульний контроль № 2 (тестування, Moodle)	20
РАЗОМ	100

Критерії оцінювання

Оцінювання практичних завдань здійснюється за такою шкалою:

Оцінка (% від макс. балів)	Характеристика виконання
0%	Завдання не виконано.
40%	Завдання виконано частково, містить суттєві помилки, порушені терміни та вимоги до оформлення.
60%	Завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки; порушені терміни або вимоги до оформлення.
80%	Завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки.
100%	Завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Для отримання додаткових балів здобувач може виконувати завдання наукового характеру (наукові тези, доповідь на конференції, наукова стаття) за узгодженням з викладачем.

Критерії оцінювання

Основні критерії, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни:

- виконання всіх видів навчальної роботи, що передбачені силабусом;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;

•характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);

•вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач; •вміння аналізувати достовірність одержаних результатів;

•своєчасність виконання;

•дотримання вимог до оформлення.

Для контакту з викладачами:

-Гришко В.І. - v.i.grichko@nuwm.edu.ua

- Садовнік В.П. – v.p.sadovnik@nuwm.edu.ua

- Багатко А.С. -a.s.bahatko@nuwm.edu.ua

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Нижче наведено детальні плани восьми практичних занять відповідно до тематичного плану дисципліни. Кожен план містить: мету заняття, перелік питань для підготовки, практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання.

Практичне заняття № 1

Тема: Загальна характеристика римського приватного права та його джерела

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН3, РН18, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; аналіз правових джерел

Мета заняття

Сформувані у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про поняття, систему та значення римського приватного права, його місце в історії права та вплив на сучасні правові системи. Розвинути навички аналізу джерел римського права, визначення їх ролі у формуванні правових інститутів та здійснення порівняльно-правового аналізу.

Питання для підготовки

- Поняття римського приватного права та його значення для сучасної юриспруденції.
- Періодизація розвитку римського права.
- Поділ римського права на публічне та приватне.
- Система римського приватного права.
- Джерела римського права: звичай, закони, едикти магістратів, сенатусконсульти, конституції імператорів.
- Закони XII таблиць як пам'ятка римського права.
- Кодифікація Юстиніана та її значення.
- Рецепція римського права в країнах Європи.
- Вплив римського права на формування сучасного цивільного права України.

Практичне завдання № 1

Проаналізуйте одне з джерел римського права (Закони XII таблиць, Дигести Юстиніана, Інституції Гая або Кодекс Юстиніана). Визначте:

- історичні умови його створення;
- структуру та зміст джерела;

в) правові норми, які містяться в ньому;

г) значення джерела для розвитку римського та сучасного права.

Результати оформіть у вигляді таблиці та підготуйте коротку усну доповідь (3–5 хвилин).

Практичне завдання № 2

Здійсніть аналіз реального кейсу інформаційної атаки або дезінформаційної кампанії, спрямованої проти України (за вибором викладача або з відкритих джерел). Визначте: (а) структуру та механізм здійснення атаки; (б) правову кваліфікацію діяння; (в) роль правоохоронних органів у реагуванні; (г) рекомендації щодо підвищення ефективності правоохоронних механізмів захисту. Підготуйте аналітичний висновок обсягом 1–2 сторінки.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття рекомендується звернути увагу на особливості розвитку римської держави та права, зміст Законів XII таблиць, праці римських юристів, а також кодифікацію Юстиніана. Особливу увагу слід приділити аналізу джерел права та їх впливу на формування сучасних правових систем. При виконанні практичних завдань доцільно використовувати порівняльно-правовий метод дослідження та звертатися до чинного цивільного законодавства України для встановлення зв'язку між римськими та сучасними правовими інститутами.

Практичне заняття № 2

Тема: Правове становище осіб у римському приватному праві

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН3, РН6, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; аналіз правових ситуацій

Мета заняття

Сформувати у здобувачів вищої освіти знання про правове становище фізичних осіб у римському приватному праві, умови виникнення та припинення правоздатності, особливості правового статусу римських громадян, латинів, перегринів і рабів, а також розвинути навички аналізу правового статусу особи залежно від її становища в римському суспільстві.

Питання для підготовки

- Поняття особи в римському приватному праві.
- Правоздатність та дієздатність у римському праві.
- Статуси особи: status libertatis, status civitatis, status familiae.
- Правове становище римських громадян.
- Правове становище латинів та перегринів.
- Рабство в Стародавньому Римі: підстави виникнення та припинення.
- Правове становище вільновідпущеників.
- Опіка та піклування у римському праві.
- Юридичні особи в римському праві.
- Зміна правового статусу особи (capitis deminutio)

Практичне завдання № 1

Проаналізуйте правове становище наведених категорій осіб у Стародавньому Римі:

1. Римський громадянин.
2. Перегрин.
3. Раб.
4. Вільновідпущеник.

Для кожної категорії визначте:

- а) обсяг правоздатності;
- б) майнові права;
- в) сімейні права;
- г) можливість участі в цивільному обороті;
- д) особливості правового захисту.

Результати оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Унаслідок військового полону римський громадянин Марк потрапив у рабство. Через декілька років він повернувся до Риму та був звільнений.

Визначте:

- а) як змінився його правовий статус під час перебування в полоні;
- б) які цивільні права він втратив;
- в) чи відновлювалися його права після повернення;
- г) який правовий інститут римського права застосовувався у такій ситуації.

Обґрунтуйте відповідь із використанням норм римського права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути особливу увагу на вчення про правосуб'єктність у римському приватному праві та критерії визначення правового статусу особи. Важливо розмежовувати поняття правоздатності та дієздатності, а також враховувати вплив трьох основних статусів особи (свободи, громадянства та сімейного становища) на обсяг її прав. При виконанні практичних завдань доцільно використовувати порівняльно-правовий аналіз та встановлювати зв'язок між римськими правовими конструкціями й сучасними підходами до правового статусу фізичних осіб.

Практичне заняття № 3

Тема: Речі та право власності в римському приватному праві

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН3, РН6, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувати у здобувачів вищої освіти знання про поняття речі та її класифікацію в римському приватному праві, особливості виникнення, здійснення та захисту права власності, а також розвинути навички застосування норм римського права при вирішенні спорів щодо володіння та власності.

Питання для підготовки

- Поняття речі в римському приватному праві.
- Класифікація речей у римському праві.
- Речі в цивільному обороті та вилучені з обороту.
- Поняття та зміст права власності.
- Види права власності у римському праві.
- Способи набуття права власності.
- Первісні та похідні способи набуття права власності.
- Припинення права власності.
- Захист права власності в римському праві.
- Віндикаційний та негаторний позови.

Практичне завдання № 1

Визначте правовий режим наведених об'єктів відповідно до римського права:

1. Земельна ділянка.
2. Раб.
3. Корабель.
4. Будинок.
5. Золота монета.
6. Урожай на полі.
7. Дорога загального користування.

Для кожного об'єкта встановіть:

- а) вид речі;
- б) можливість перебування у цивільному обороті;
- в) особливості набуття права власності;
- г) можливість відчуження.

Результати оформіть у вигляді таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Громадянин Луцій придбав земельну ділянку у особи, яка не була її власником. Через певний час справжній власник звернувся до суду з вимогою повернути ділянку.

Визначте:

- а) який спосіб захисту права власності може використати справжній власник;
- б) які права має добросовісний набувач;
- в) чи може Луцій набути право власності на підставі давності володіння;
- г) яке рішення мав би прийняти римський суд.

Обґрунтуйте відповідь із посиланням на норми римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути увагу на поняття речі як об'єкта правовідносин, класифікацію речей та особливості їх правового режиму. Особливого значення набуває вивчення інституту права власності, способів його набуття та захисту. При виконанні практичних завдань доцільно використовувати положення римських юристів щодо володіння, власності та речових позовів, а також проводити порівняльний аналіз із сучасним цивільним законодавством України.

Практичне заняття № 4

Тема: Права на чужі речі та володіння

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РНЗ, РН6, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувані у здобувачів вищої освіти знання про інститут володіння та права на чужі речі в римському приватному праві, особливості виникнення, здійснення та захисту володіння, а також сутність сервітутів, емфітевзису, суперфіцію та заставного права. Розвинути навички застосування римсько-правових конструкцій при вирішенні практичних правових ситуацій.

Питання для підготовки

- Поняття та ознаки володіння в римському приватному праві.
- Види володіння та їх характеристика.
- Набуття та припинення володіння.
- Захист володіння: інтердикти та їх види.
- Поняття прав на чужі речі.
- Сервітути: поняття, ознаки та класифікація.
- Особисті та земельні сервітути.
- Емфітевзис та суперфіцій як речові права.
- Заставне право у римському праві.
- Значення прав на чужі речі для розвитку сучасного цивільного права.

Практичне завдання № 1

Охарактеризуйте наведені правові ситуації та визначте вид права на чужу річ:

1. Власник земельної ділянки надає сусідові право проходу через свою землю.
2. Особа отримала право довічного користування чужим будинком.
3. Громадянин користується земельною ділянкою для сільськогосподарської діяльності зі сплатою щорічного платежу.
4. Будівлю зведено на чужій земельній ділянці з правом тривалого користування.
5. Боржник передав кредитору коштовність як забезпечення виконання зобов'язання.

Для кожної ситуації визначте:

- а) вид речового права;
- б) зміст правомочностей користувача;
- в) підстави виникнення права;
- г) способи його припинення.

Результати оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Власник земельної ділянки заборонив своєму сусідові користуватися дорогою, яка протягом багатьох років використовувалася для проходу до його будинку. Сусід стверджує, що має право користування цією дорогою на підставі сервітуту.

Визначте:

- а) який вид права на чужу річ виник у даній ситуації;
- б) які умови необхідні для виникнення сервітуту;
- в) які засоби захисту може використати особа, право якої порушене;
- г) яке рішення міг би ухвалити римський суд.

Обґрунтуйте відповідь із використанням положень римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути особливу увагу на відмінності між правом власності та обмеженими речовими правами, а також між володінням і правом на річ. Важливо засвоїти класифікацію сервітутів та особливості емфітевзису, суперфіцію і заставного права. При виконанні практичних завдань доцільно аналізувати підстави виникнення та припинення прав на чужі речі, а також способи їх судового захисту. Особливу увагу слід приділити впливу римсько-правових конструкцій на сучасне цивільне законодавство України.

Практичне заняття № 5

Тема: Загальні положення про зобов'язання в римському приватному праві

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН9, РН13, РН16, РН17
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувати у здобувачів вищої освіти знання про поняття, зміст та види зобов'язань у римському приватному праві, підстави їх виникнення та припинення, права й обов'язки сторін зобов'язальних правовідносин, а також розвинути навички аналізу юридичних фактів і правових ситуацій, пов'язаних із виникненням та виконанням зобов'язань.

Питання для підготовки

- Поняття та сутність зобов'язання в римському приватному праві.
- Елементи зобов'язального правовідношення.
- Сторони зобов'язання: кредитор і боржник.
- Підстави виникнення зобов'язань.
- Класифікація зобов'язань у римському праві.
- Зобов'язання з договорів, деліктів та інших юридичних фактів.
- Предмет і зміст зобов'язання.
- Виконання зобов'язань та його принципи.
- Способи забезпечення виконання зобов'язань.
- Припинення зобов'язань у римському праві.

Практичне завдання № 1

Визначте вид зобов'язання та підставу його виникнення в наведених ситуаціях:

1. Особа позичила сусідові гроші на шість місяців.
2. Купець уклав угоду про продаж товару.
3. Особа пошкодила чуже майно.
4. Громадянин безпідставно отримав майнову вигоду за рахунок іншої особи.
5. Боржник пообіцяв виконати зобов'язання у визначений строк.

Для кожної ситуації визначте:

- а) підставу виникнення зобов'язання;
- б) сторони правовідношення;

- в) права та обов'язки сторін;
- г) підстави припинення зобов'язання.
- Результати оформіть у вигляді таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Громадянин Тит позичив у Марка 500 денаріїв строком на один рік. Після закінчення строку боржник відмовився повертати борг, посилаючись на відсутність коштів.

Визначте:

- а) яке зобов'язання виникло між сторонами;
- б) які права має кредитор;
- в) які засоби захисту могли бути застосовані у римському праві;
- г) які правові наслідки настають у разі невиконання зобов'язання.
- Обґрунтуйте відповідь із використанням положень римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути особливу увагу на поняття зобов'язання як одного з центральних інститутів римського приватного права. Важливо засвоїти класифікацію зобов'язань, підстави їх виникнення та припинення, а також права й обов'язки учасників зобов'язальних правовідносин. При виконанні практичних завдань доцільно аналізувати юридичні факти, що породжують зобов'язання, та визначати способи захисту прав кредитора у випадку їх порушення. Особливу увагу слід приділити впливу римського зобов'язального права на формування сучасних цивільно-правових конструкцій.

Практичне заняття № 6

Тема: Договори як підстава виникнення зобов'язань

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН3, РН6, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувані у здобувачів вищої освіти знання про договір як основну підставу виникнення зобов'язань у римському приватному праві, особливості укладення та виконання договорів, їх види та правові наслідки порушення договірних зобов'язань, а також розвинути навички аналізу договірних правовідносин і вирішення практичних юридичних ситуацій.

Питання для підготовки

- Поняття договору в римському приватному праві.
- Умови дійсності договору.
- Класифікація договорів у римському праві.
- Вербальні контракти та їх особливості.
- Літеральні контракти.
- Реальні контракти: позика, позичка, поклажа, застава.
- Консенсуальні контракти: купівля-продаж, найм, доручення, товариство.
- Права та обов'язки сторін за договором.
- Відповідальність за невиконання або неналежне виконання договору.
- Значення договірного права Стародавнього Риму для сучасного цивільного права.

Практичне завдання № 1

Визначте вид договору та його істотні ознаки в наведених ситуаціях:

1. Особа передала іншій особі гроші у тимчасове користування з обов'язком повернення такої ж суми.
2. Власник будинку передав його в користування за плату.
3. Купець продав товар із зобов'язанням передати його покупцеві через місяць.
4. Громадянин безоплатно передав знайомому річ для тимчасового користування.
5. Особа доручила представнику укласти угоду від її імені.

Для кожної ситуації визначте:

- а) вид договору;
- б) предмет договору;
- в) права та обов'язки сторін;
- г) правові наслідки порушення умов договору.

Результати оформіть у вигляді таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Марк уклав із Титом договір купівлі-продажу коня та сплатив обумовлену суму. Проте продавець відмовився передати коня покупцеві, посилаючись на те, що інший покупець запропонував вищу ціну.

Визначте:

- а) який вид договору було укладено;
- б) які права виникли у сторін після укладення договору;
- в) які засоби захисту міг використати покупець;
- г) які правові наслідки наставали для продавця у разі порушення договору.

Обґрунтуйте відповідь із використанням положень римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути увагу на класифікацію договорів у римському приватному праві та особливості їх укладення. Важливо засвоїти відмінності між вербальними, літеральними, реальними та консенсуальними контрактами, а також розуміти підстави виникнення договірних зобов'язань. При виконанні практичних завдань доцільно аналізувати права та обов'язки сторін договору, визначати наслідки порушення договірних умов і проводити паралелі із сучасним цивільним законодавством України.

Практичне заняття № 7

Тема: Захист цивільних прав та деліктні зобов'язання

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	РН3, РН6, РН19, РН20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувані у здобувачів вищої освіти знання про систему захисту цивільних прав у римському приватному праві, види позовів та особливості їх застосування, а також про деліктні зобов'язання як підставу виникнення цивільно-правової відповідальності. Розвинути навички аналізу правопорушень і визначення способів захисту порушених прав.

Питання для підготовки

- Поняття та значення захисту цивільних прав у римському приватному праві.
- Форми захисту цивільних прав у Стародавньому Римі.
- Поняття позову (actio) та його значення.
- Класифікація позовів у римському праві.
- Речові та особисті позови.
- Віндикаційний та негаторний позови.
- Поняття делікту в римському приватному праві.
- Основні види приватних деліктів.
- Відшкодування шкоди та цивільно-правова відповідальність.
- Вплив римського деліктного права на сучасне цивільне законодавство.

Практичне завдання № 1

Визначте спосіб захисту порушеного права у наведених ситуаціях:

1. Особа незаконно заволоділа чужою річчю.
2. Сусід перешкоджає власнику користуватися його земельною ділянкою.
3. Майну громадянина завдано шкоди внаслідок протиправних дій іншої особи.
4. Особа образила честь та гідність громадянина.
5. Боржник відмовляється виконувати зобов'язання.

Для кожної ситуації визначте:

- а) вид порушеного права;
- б) відповідний спосіб захисту;
- в) вид позову;
- г) можливі правові наслідки для правопорушника.

Результати оформіть у вигляді таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію.

Під час перевезення товарів візник з необережності пошкодив майно купця. Внаслідок цього останньому було завдано матеріальних збитків.

Визначте:

- а) чи виникає у даному випадку деліктне зобов'язання;
 - б) який вид делікту має місце;
 - в) які права має потерпілий;
 - г) які наслідки наставали для правопорушника відповідно до римського права;
 - д) який позов міг бути використаний для захисту порушеного права.
- Обґрунтуйте відповідь із використанням положень римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути увагу на розвиток системи судового захисту в римському праві та роль позову як основного засобу захисту цивільних прав. Важливо розуміти відмінності між речовими та особистими позовами, а також особливості застосування віндикаційного і негаторного позовів. При вивченні деліктних зобов'язань слід звернути увагу на підстави виникнення цивільно-правової відповідальності, види приватних деліктів та порядок відшкодування шкоди. Особливу увагу доцільно приділити впливу римського деліктного права на сучасні механізми захисту цивільних прав.

Практичне заняття № 8

Тема: Сімейні та спадкові правовідносини в римському приватному праві

Параметр	Зміст
Кількість балів	5 балів
Результати навчання	PH3, PH6, PH19, PH20
Форма контролю	Усне опитування; виконання практичного завдання; розв'язання юридичних ситуацій

Мета заняття

Сформувані у здобувачів вищої освіти знання про сімейні та спадкові правовідносини в римському приватному праві, особливості правового статусу членів римської сім'ї, порядок укладення та припинення шлюбу, а також підстави, порядок та способи спадкування. Розвинути навички аналізу сімейних і спадкових правовідносин та застосування норм римського права для вирішення практичних ситуацій.

Питання для підготовки

- Поняття та структура римської сім'ї (familia).
- Правове становище pater familias.
- Агнатична та когнатична спорідненість.
- Поняття шлюбу та умови його укладення.
- Види шлюбу в римському праві.
- Особисті та майнові відносини подружжя.
- Припинення шлюбу та його правові наслідки.
- Поняття спадкування в римському приватному праві.
- Спадкування за законом та за заповітом.
- Прийняття спадщини та правове становище спадкоємців.
- Легати та фідейкоміси.
- Захист спадкових прав у римському праві.

Практичне завдання № 1

Порівняйте основні інститути сімейного та спадкового права Стародавнього Риму та сучасного цивільного законодавства України.

Для аналізу визначте:

- а) особливості правового статусу членів сім'ї;
- б) порядок укладення та припинення шлюбу;
- в) підстави спадкування;

- г) черги спадкоємців;
д) права та обов'язки спадкоємців.
Результати оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Практичне завдання № 2

Вирішіть ситуацію

Римський громадянин Луцій склав заповіт, за яким усе своє майно заповів другу Марку. Після смерті Луція його син оскаржив заповіт, посилаючись на те, що як найближчий родич він має право на спадщину.

Визначте:

- а) який вид спадкування має місце в даній ситуації;
б) які вимоги ставилися до заповіту в римському праві;
в) чи мав син право оскаржити заповіт;
г) які правові наслідки могли настати за результатами розгляду спору;
д) яке рішення міг би ухвалити римський суд.

Обґрунтуйте відповідь із використанням положень римського приватного права.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до заняття необхідно звернути особливу увагу на роль сім'ї у римському суспільстві та правове становище її членів. Важливо розуміти відмінності між агнатичною та когнатичною спорідненістю, особливості різних форм шлюбу та їх вплив на майнові права подружжя. При вивченні спадкового права слід звернути увагу на співвідношення спадкування за законом і за заповітом, порядок прийняття спадщини та захист прав спадкоємців. Під час виконання практичних завдань доцільно проводити порівняльний аналіз римських правових інститутів із сучасним сімейним та спадковим законодавством України.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Самостійна робота є обов'язковою складовою освітнього процесу з дисципліни «Основи римського приватного права». Вона спрямована на поглиблення теоретичних знань здобувачів вищої освіти, формування навичок самостійного аналізу правових джерел, історико-правових явищ та інститутів римського приватного права, а також розвиток правничого мислення та здатності застосовувати отримані знання у професійній діяльності.

Загальний обсяг самостійної роботи складає 58 годин (денна форма навчання) / 74 годин (заочна форма навчання).

Самостійна робота здійснюється у таких формах:

- опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованої літератури до практичних занять;
- виконання завдань для самостійної роботи, розміщених на платформі Moodle;
- підготовка до поточного та модульного контролю;
- виконання індивідуальних завдань і підготовка до колоквиуму;
- опрацювання текстів римських правових джерел (Закони XII таблиць, Інституції Гая, Дигести та Кодекс Юстиніана);
- аналіз сучасного цивільного законодавства з метою виявлення рецепції римського права;
- підготовка схем, таблиць та порівняльно-правових характеристик окремих правових інститутів.

Завдання для самостійного опрацювання Завдання для самостійної роботи до кожної теми

Тема	Завдання для самостійного опрацювання	Год. (д/з)
Тема 1	Опрацювати Закони XII таблиць та визначити їх значення для розвитку римського права. Підготувати короткий аналіз основних джерел римського приватного права.	8/9
Тема 2	Скласти порівняльну таблицю правового становища римських громадян, латинів, перегринів та рабів. Проаналізувати поняття правоздатності та дієздатності у римському праві.	8/9
Тема 3	Опрацювати класифікацію речей у римському праві. Підготувати схему способів набуття та припинення права власності.	8/10
Тема 4	Проаналізувати види сервітутів, емфітевзис та суперфіцій. Підготувати	8/10

	порівняльну характеристику володіння та права власності.	
Тема 5	Скласти схему підстав виникнення зобов'язань у римському праві. Проаналізувати основні класифікації зобов'язань.	7/9
Тема 6	Підготувати порівняльну таблицю вербальних, літеральних, реальних та консенсуальних контрактів. Навести приклади їх застосування.	7/9
Тема 7	Проаналізувати основні види позовів у римському праві та підготувати схему захисту цивільних прав. Охарактеризувати види приватних деліктів.	6/9
Тема 8	Дослідити особливості сімейних та спадкових правовідносин у Стародавньому Римі. Підготувати порівняльний аналіз спадкування за законом та за заповітом.	6/9

4. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Індивідуальна робота оцінюється максимально у 10 балів та є складовою поточного контролю. Формою контролю виступає колоквіум, під час якого перевіряється рівень засвоєння теоретичного матеріалу, уміння аналізувати джерела римського приватного права, наукову літературу та здатність застосовувати отримані знання для вирішення практичних правових ситуацій.

Підготовка до колоквіуму передбачає самостійне опрацювання однієї із запропонованих тем, підготовку короткого аналітичного повідомлення та усний захист результатів дослідження.

Теми для підготовки (на вибір)

1. Значення римського приватного права для розвитку сучасних правових систем.
2. Закони XII таблиць як найдавніше джерело римського права.
3. Кодифікація Юстиніана та її роль у збереженні римської правової спадщини.
4. Правове становище римських громадян, латинів і перегринів.
5. Інститут рабства в римському приватному праві.
6. Правоздатність і дієздатність у римському праві.
7. Право власності в римському приватному праві та його вплив на сучасне цивільне право.
8. Первісні та похідні способи набуття права власності.
9. Сервітути як вид прав на чужі речі.
10. Емфітевзис і суперфіцій: поняття та правова характеристика.
11. Поняття та види зобов'язань у римському приватному праві.
12. Роль договору у виникненні зобов'язальних правовідносин.
13. Реальні та консенсуальні контракти у римському праві.
14. Позовний захист цивільних прав у Стародавньому Римі.
15. Деліктні зобов'язання та їх значення для розвитку інституту цивільно-правової відповідальності.
16. Римська сім'я та правове становище її членів.
17. Шлюб та майнові відносини подружжя в римському праві.
18. Спадкування за законом у римському приватному праві.
19. Спадкування за заповітом у Стародавньому Римі.
20. Рецепція римського приватного права в європейських правових системах та її вплив на цивільне законодавство України.
21. Протидія кібератакам на об'єкти державного управління: правові механізми.

Вимоги до виконання індивідуальної роботи

Вимоги до написання наукової статті

Обсяг статті: 10 сторінок (без урахування списку використаних джерел та додатків).

Структура статті:

- Анотація та ключові слова українською та англійською мовами;
- Вступ (актуальність теми, ступінь наукової розробки проблеми, мета та завдання дослідження) – 1–2 стор.;
- Основна частина (виклад результатів дослідження, аналіз наукових підходів, нормативно-правової бази, практики застосування) – 7–10 стор.;
- Висновки (узагальнення результатів дослідження, пропозиції та перспективи подальших наукових розвідок) – 1–2 стор.;
- Список використаних джерел (не менше 15 позицій, із них щонайменше 5 – наукові статті або монографії).

Оформлення: Шрифт – Times New Roman; кегль – 14; міжрядковий інтервал – 1,5; поля: ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє – 2 см; абзацний відступ – 1,25 см; вирівнювання тексту – по ширині. Посилання оформлюються у квадратних дужках або у вигляді виносок відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015.

Вимоги до написання тез

Обсяг тез: 2–5 сторінок.

Структура тез:

- назва теми;
- прізвище та ініціали автора;
- назва закладу вищої освіти;
- основний текст (актуальність проблематики, короткий виклад основних положень дослідження, висновки);
- список використаних джерел (за потреби, 3–5 позицій).

Оформлення: шрифт – Times New Roman; кегль – 14; міжрядковий інтервал – 1,5; поля: ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє – 2 см; абзацний відступ – 1,25 см; вирівнювання тексту – по ширині. Посилання та список використаних джерел оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.
5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371.
7. Закони XII таблиць. *Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн* : навч. посіб. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре, 2013. С. 24–39.
8. Гай. Інституції. *Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн* : навч. посіб. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре, 2013. С. 40–58.
9. Дигести Юстиніана. *Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн* : навч. посіб. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре, 2013. С. 58–76.
10. Corpus Juris Civilis. The Civil Law / translated by S. P. Scott. Cincinnati : Central Trust Company, 1932. Vol. 1–17.
11. The Institutes of Justinian / translated with introduction by J. B. Moyle. Oxford : Clarendon Press, 1913. 284 p.
12. The Digest of Justinian / edited by A. Watson. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1998. Vol. 1–4.

Наукова та навчальна література

1. Харитонов Є. О., Підпригора О. А. Римське право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 528 с.
2. Майданик Р. А., Рябокони Є. О. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябокони. Київ : Алерта, 2023. 386 с. ISBN 978-617-566-776-7.
3. Римське приватне право. Практикум : навч. посіб. / Безклубий І. А., Білик-Ромащенко О. О., Майданик Р. А., Макода В. Є., Москаленко К. В., Ромащенко І. О., Рябокони Є. О., Харченко Г. Г. ; за ред. Р. А. Майданика та Є. О. Рябокони. Київ : Алерта, 2021. 220 с.
4. Римське право крізь призму традиції і судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасиво-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. 512 с. ISBN 978-617-7934-22-5.

5. Шпиталенко Г. А., Горай О. С., Барановська Т. В. Вплив рецепції римського приватного права на формування законодавства Київської Русі: історико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/8>.
6. Тимошин І. Б. Відголоски римського права в сучасному цивільному законодавстві. *Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 червня 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. С. 111–112.
7. Канарик Ю. С. Особливості права користування чужими речами в Стародавньому Римі та його вплив на сучасне цивільне право України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1. С. 37–40.
8. Крижевський А. В. Вплив рецепції римського права на розвиток цивільного та кримінального права Русі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2023. Т. 1, № 76. С. 30–36.
9. Грабинський М. Договір позички: від римського приватного права до цивільного права України. *Наукові перспективи*. 2023. № 4 (34). С. 397–409.
10. Грабинський М. Римське право як основа міжнародного права. *Український часопис міжнародного права*. 2023. № 1.
11. Задорожний Ю. А. Вплив рецепції римського приватного права на формування вищої юридичної освіти у країнах романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2024. Т. 1, № 82. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.6>.
12. Гужва А. М. Негативні зобов'язання за римським приватним правом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2024. Т. 1, № 83. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.28>.
13. Петрончак Ю. О., Романів Х. Б. Рецепіювання римського приватного права у цивільному праві України як підтвердження приналежності до європейської правової сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2024. Т. 1, № 84.

Електронні ресурси

1. The Roman Law Library : бібліотека першоджерел римського права (латинські тексти Інституцій Гая, Дигест, Кодексу та Новел Юстиніана). URL: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr> (дата звернення: 01.06.2026).
2. Institutes of Roman Law (Gaius) : повний текст Інституцій Гая з коментарями / Online Library of Liberty. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/gaius-institutes-of-roman-law> (дата звернення: 01.06.2026).
3. Дигести Юстиніана : текст онлайн. URL: <https://scicenter.online/kniga-rimskoe-pravo-scicenter/digesti-yustiniana-170635.html> (дата звернення: 01.06.2026).

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний вебсайт. URL: <https://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
5. Репозитарій Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <https://dspace.onua.edu.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
6. Електронна бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <https://library.nlu.edu.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
7. Directory of Open Access Journals (DOAJ) : міжнародна база відкритого доступу. URL: <https://doaj.org> (дата звернення: 01.06.2026).
8. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право : електронне наукове фахове видання. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
9. Юридичний науковий електронний журнал : електронне наукове фахове видання. URL: <http://lsej.org.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
10. Наукові перспективи : електронне наукове видання. URL: <https://perspectives.pp.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
11. Прикарпатський юридичний вісник : електронне наукове фахове видання. URL: <https://pjuv.nung.edu.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
12. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
14. Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету : матеріали з дисципліни «Основи римського приватного права». URL: <https://lib-gero.pnu.edu.ua> (дата звернення: 01.06.2026).
15. Репозитарій Чернівецького юридичного інституту НУ «Одеська юридична академія» : навчально-методичні матеріали з основ римського приватного права. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/239271c6-3848-4dfa-992b-cf78c718763f> (дата звернення: 01.06.2026).